

[1] אמות (כתב-16)

וְעִשִּׂיתָ זֶשֶׁן מִשְׁפָּט... וְעִשִּׂיתָ עַל-הַזֶּשֶׁן עֲרֻשֵׁת זָבָל... וְעִשִּׂיתָ עַל-הַזֶּשֶׁן שְׁתֵּי טַפְעוֹת זָהָב... וְנָשָׂא אֶהָרָן אֶת-שְׁמוֹת
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּזֶשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל-לִבּוֹ בָּבָאוּ אֶל-הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרוֹן לְפָנֵי-ה' תְּמִיד: וְנָתַתָּ אֶל-זֶשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת-הָאוּרִים
וְאֶת-הַתְּמִיּוֹת וְהָיוּ עַל-לִב אֶהָרָן בָּבָאוּ לְפָנֵי ה' וְנָשָׂא אֶהָרָן אֶת-מִשְׁפָּט בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל-לִבּוֹ לְפָנֵי ה' תְּמִיד:

[2] ש"י אמות פרק כתב:16

זֶשֶׁן מִשְׁפָּט. שִׁמְכַפֵּר עַל קִלְקוֹל הַדִּין. דָּבָר אַחֵר מִשְׁפָּט, שִׁמְכַרֵּר דְּבָרָיו וְהַצְטַחְתּוֹ אִמְתָּ, דִּירֵישִׁימִינִי"ט צִלְעוֹ [הַכּוֹחֵה] שִׁמְכַפֵּר מִשְׁמַשׁ
שֶׁלֹּשׁ לְשׁוֹנוֹת דְּבָרֵי טַעֲנוֹת הַצְּבֻעִי דִּינִים, וְגַמְרֵר הַדִּין, וְעוֹנֵשׁ הַדִּין, אִם עוֹנֵשׁ מִיָּתֵהּ, אִם עוֹנֵשׁ מִכּוֹת, אִם עוֹנֵשׁ מִמּוֹן, וְזֶה מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן צִירוֹר
דְּבָרִים, שִׁמְכַפֵּר וּמְכַרֵּר דְּבָרָיו:

[3] ש"י אמות פרק כתב:16

אֶת-מִשְׁפָּט בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל. דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכָחִים עַל יְדוֹ אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אִוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת. וְלִפִּי מִדְּרַשׁ אֲגִדָּה שֶׁחֲשַׁן מְכַפֵּר עַל מַעֲוֹתָיו
הַדִּין, וְקָרָא מִשְׁפָּט עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט:

[4] ש"י אמות פרק כתב:16

אֶת-הָאוּרִים וְאֶת-הַתְּמִיּוֹת. הוּא כְּתוּב שֶׁ הַמְּפֹרֵשׁ, שֶׁהֵיךְ נֹתֵנוּ צִתּוֹן כְּפִלֵּי חֲשַׁן, שֶׁעַל יְדוֹ הוּא מֵאִיר דְּבָרָיו וּמִתַּמֵּם אֶת דְּבָרָיו.
וּצְמִקְדֵּשׁ שְׁנֵי הֵיךְ חֲשַׁן, שְׁאִי אִפְשֵׁר לִכְהֵן גָּדוֹל לְהִיֹּת מִחוּסֵר צְגִדִּים², אֲזַל אֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הֵיךְ צִתּוֹ, וְעַל שֵׁם אֹתוֹ הַכְּתוּב הוּא קְרוֹי
מִשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמָר (צְמִדְכֵר כֹּז כֹּה) וְשָׁאֵל לוֹ צְמִשְׁפָּט הָאוּרִים:

[5] ל'אמ'כ

אִמֵּר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אֵינָא: מֵאִי דְכְּתִיב, 'וְאֶרְצָה בּוֹ וְאֶכְבַּד² (חֲגִי א')', וְקָרִינָן וְאֶכְבַּדָּה מֵאִי שְׁנֵא דְמַחוּסֵר ה"א? אִלוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים
שְׁהִיוּ בֵּין מְקַדֵּשׁ רֵאשׁוֹן לְמְקַדֵּשׁ שְׁנִי, וְאִלוֹ הֵן: אֲרוֹן וְכַפּוֹרֶת וְכַרְוּבִים³, אֵשׁ, וְשִׁכִּינָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוּרִים וְתוּמִים.

[6] תוספות ps 3 פ' ואור'ס ותוא'ס

אוּרִים וְתוּמִים הוּוּ שְׁאֵם לֹא כֵן הִיָּה כְּהֵן גָּדוֹל מַחוּסֵר בְּגָדִים אֲלֵא לֹא הִיוּ מְשִׁיבִין לְנִשְׁאֲלִין בְּהֵן.

[7] פ'אפ'ת צ"ב פ' (ל'אמ'כ)

אוּרִים הוּוּ שְׁאֵל"כ הִיָּה כְּה"ג מַחוּסֵר בְּגָדִים. לֹא אֲבִין לוֹ מִנֵּין דְּבָר זֶה. וְכִי אוּרִים בְּגָד הֵם וְהַכְּתִיב וְיִתֵּן אֶל הַחוּשָׁן וְגו'. א"ה בִּלְא
אוּרִים נְמִי חוּשָׁן מְקָרִי. חוּשָׁן הוּא מְכַלֵּל שְׁמוֹנֵה בְּגָדִים הַמְעַכְבִּים בּוֹ כְּדַתְנָן פ"ז כ"ג מִשְׁמַשׁ כו', וְהִיָּינוּ הִנְהוּ דְכְּתִיב בְּהוּ צוּאָה
בְּעִשְׂיָה דִּידְהוּ מִשְׁא"כ בְּאוּרִים דְּלִית לְהוּ קָרָא בְּעִשְׂיָה אֲלֵא וְיִתֵּן אֶל הַחוּשָׁן וְלֹא נֶאֱמָר בְּהֵם צוּי מְכַלֵּל דְּלֵאוּ לְעַכּוּבֵא נִינְהוּ לֵאוּ
בְּכַלֵּל בְּגָדִי כְּהוֹנָה הוּוּ. וְשָׁלֵא הִיוּ אוּרִים בְּב"ש קָרָא הוּא [עֲזָרָא ב] עַד עֲמוּד כְּהֵן לְאוּרִים⁴.

[8] אשנה תורה (פ'ל' בית פ'מיר'פ 1c:3)

אֲבָן הִיָּתָה בְּקִדְשׁ הַקֹּדֶשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ שְׁעֲלִיָּה הִיָּה הָאֲרוֹן מוֹנַח, וְלִפְנֵי צְנַצְנַת הַמֶּן וּמִטָּה אֶהָרָן, וּבַעַת שְׁבִנָּה שְׁלֵמָה אֶת הַבַּיִת וַיִּדַע
שִׁסּוּפוֹ לִיְחָרֵב בְּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגַנוּז בּוֹ הָאֲרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנוֹת עֲמוּקוֹת וְעַקְלָלוֹת וַיֵּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צוּה וְגַנוּזוּ בְּמְקוֹם שְׁבִנָּה שְׁלֵמָה
שְׁנֵאֱמָר וַיֵּאֱמָר לְלוּיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים לֵי"י תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בְּנָה שְׁלֵמָה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵינן לְכֶם
מִשָּׂא בְּכַתֵּף עֵתָה עֲבָדוּ אֶת י"י אֱלֹהֵיכֶם וְגו', וְנִגְנָז עֲמוּ מִטָּה אֶהָרָן וְהַצְנַצְנַת וְשִׁמְן הַמִּשְׁחָה וְכָל אֲלוֹ לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי, וְאָף אוּרִים
וְתוּמִים שְׁהִיוּ בְּבַיִת שְׁנִי לֹא הִיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִיוּ נִשְׁאֲלִין בְּהֵן שְׁנֵאֱמָר עַד עֲמוּד כְּהֵן לְאוּרִים וְתוּמִים, וְלֹא הִיוּ עוֹשִׂין
אוֹתָן אֲלֵא לְהַשְׁלִים שְׁמֵנָה בְּגָדִים לְכַהֵן גָּדוֹל כְּדִי שְׁלֵא יֵהָא מַחוּסֵר בְּגָדִים.

א. והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחריו (שמות פרק כח:ג).

ב. וארצה בו ואכבד - חסר ה"א, בנבואת חגי כתיבא, ובבית שני משתעי קרא (רש"י).

ג. ארון כפורת וכרובים - כוליה חדא מילתא, ושכינה לא שרתה בו, ורוח הקודש לא היתה בנביאים משנת שתיים לדריוש ואילך (רש"י).

ד. עיין בסוטה מח; "ת"ש משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש, ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד. ואם לחשך אדם לומר: ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים (עזרא ב); [אמור לו:] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד!"

[9] כאל"ב (pe)

...והחסור בגדים שאמר אינו כלום שאינו מחשבוך הבגדים.

[10] כסל אשנ (pe)

ומ"ש עוד הראב"ד שאינו מחשבוך הבגדים טעמו שהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש שהיו נותנין בין כפלי החשן כדכתיב ונתת אל החשן את האורים ואת התומים ורבינו קורא פה אורים ותומים לחשן בדרך השאלה.

[11] אשנ תורב (פל' כל' פאקצ' י')

עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן, ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו.

[12] כסל אשנ (pe)

עשו בבית שני אורים וכו'. הכי משמע מדאמרינן בפ"ק דקידושין (לא). דבימי בית שני בקשו חכמים אבנים לאפוד וז"ל סמ"ג בבית שני היה החשן שא"א להיות כ"ג מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה שם. ומ"ש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין השכינה שורה עליו אין נשאלין. ברייתא בס"פ בא לו (דף עג:): ומייתי לה מקרא.

[13] ח'שנ' פריט"ב אסכת ואל ז' זאב

הא דאמרינן אורים שמאירים דבריהם תומים שמשלימים דבריהם כך הוא הענין כי האורים והתומים פירש רש"י ז"ל שהם כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן כי החשן היה ארכו אמה ורחבו זרת וכשכופל אותו נעשה זרת על זרת, וכתב שם המפורש בין הכפלים שעל ידי השם ההוא מאיר דבריו ומתמם דבריו, וכשהיה כ"ג מכוין בחלק אחד מן השם ההוא שנקרא אורים היו בולטין מן האותיות הכתובות באבנים אותיות שיש בהם תשובה לשאלתו כשיצטרפו והיו מאירות נגד עיניו מעורבות שלא כסדר, וכשהיה חוזר ומכוין בחלק השני מאותיות השם ההוא שנקרא תומים היו מצטרפות האותיות כסדר ונעשה מהם תיבות, ומפני זה היה צריך שיהא באבנים אותיות כל האלפא ביתא, והיינו דאמרינן בשמעתין כיצד נעשית ר"י אמר בולטות ר"ל אמר מצטרפות ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ויש מחלוקת בין המפרשים ז"ל כיצד היו האותיות כתובות בשתי אבני שוהם כי רש"י ז"ל פי' שהיו כתובין על האבן הראשון ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי שזה סדר תולדותן ועל האבן השנית לצד שמאל גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימן הרי היו כ"ה אותיות בכל אחת והיה יוסף מלא כדי שיהא כ"ה אותיות, והרמב"ם ז"ל כתב שהיו כתובין כזה / במקור מופיעה טבלה עם שמות השבטים / בשתי האבנים.

ולכך לא נאמר עשיה באורים ותומים כמו שנאמר בשאר עבודות המשכן אלא שנאמר בהן לשון נתינה ונתת אל חשן המשפט את האורים וגו' וכתב ויתן אל החשן את האורים ואת התומים לפי שלא היו מעשה אדם אלא מעשה אלקים שנמסרו למשה כתובים ונצטוו ליתנם בכפלי החשן, ולפיכך חסרו בבית שני כדאיתא בפ"ק (כ"א ב'), ומיהו אין אורים ותומים מעכבין בבגדי כהונה לענין עבודה שהרי בית שני לא היו שם אורים ותומים והיו שם בגדי כ"ג והיינו דבמתני' לא אדכר אורים ותומים במה שכ"ג משמש אלא דקתני מוסיף עליו כ"ג חושן ואפוד ומעיל וציץ והדר קתני ובהם נשאלים באורים ותומים.

[14] ראב"ן אמות סוק כח סוק

והענין הוא, כי היו שמות קדושים, מכחם יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל במשפטם. והמשל, כי כאשר שאלו מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם (שופטים א א). היה הכהן מכוין בשמות שהם האורים, והאירו לעיניו אותיות יהודה, ויו"ד מלוי, ועי"ן משמעון, ולמ"ד מלוי, וה"א מאברהם הכתוב שם על דעת רבותינו (יומא עג ב). או שהאירה פעם אחרת לנגד עיניו ה"א מיהודה. והנה כאשר האותיות מאירות אל עיני הכהן עדין לא ידע סדורן, כי מן האותיות אשר סדרו מהן יהודה יעלה היה אפשר להעשות מהם "הוי הד עליה", או "הי על יהודה", ותיבות אחרות רבות מאד, אבל היו שם שמות הקדש אחרים נקראים "תומים", מכחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו. כי כאשר כיון בשמות האורים והאירו, חוזר מיד ומכוון בשמות התומים. ועודם האותיות מאירות לעיניו, ויבא בלבו שחבורם יהודה יעלה. וזאת מדרגה ממדרגת רוח הקודש, היא למטה מן הנבואה, ולמעלה מבת קול שמשמשים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים כמו שהזכירו רבותינו (שם כא ב):

[15] צרות כר"ן כצוה פה'ש'

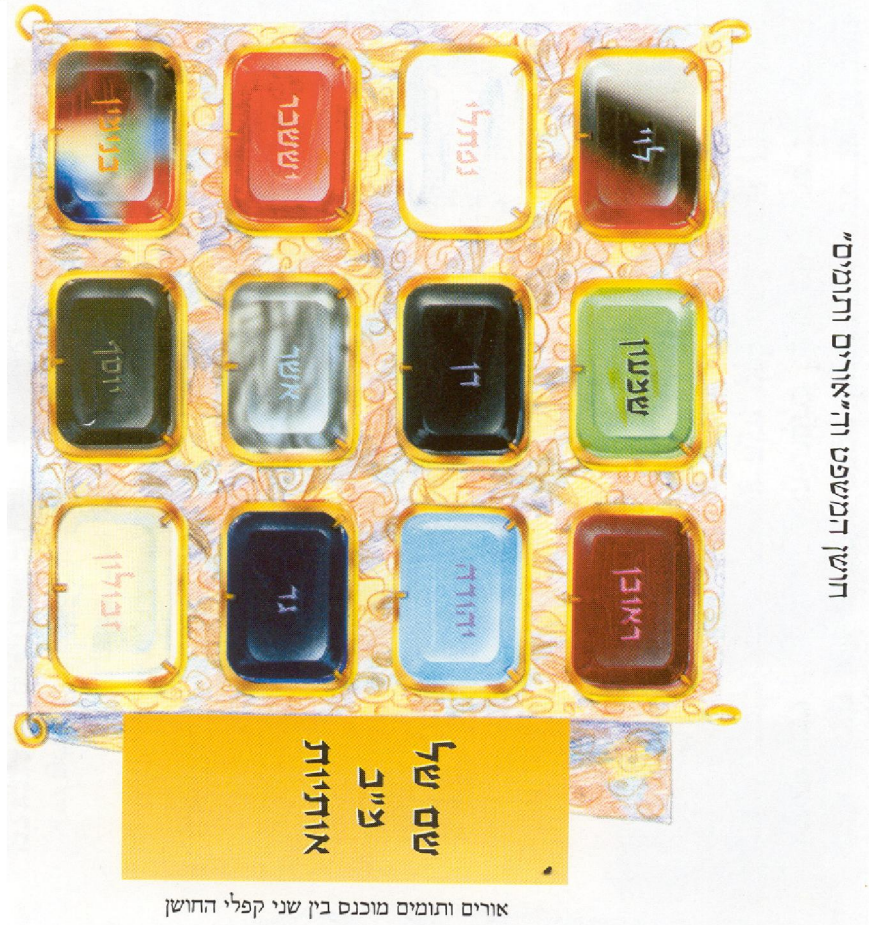
ועם כל זה בהיות קשה למשה לדבר עם פרעה בהיותו ערל שפתיים, נתן לו השם יתברך אליו למתורגמן אהרן, ועם היות אהרן גדול ממנו וקודם אליו בנבואה לא נתקנא בו, וכבר הזכירו זה רבותינו ז"ל למעלה גדולה אליו שקיבל שכר עליה. אמר בפרק רבי אליעזר דתולין (שבת קלט א) אמר רבי שמלאי בשכר וראך ושמה בלבו זכה לחשן המשפט על לבו.

וזה המאמר צריך ביאור, מדוע נתיחס זה הגמול לאהרן על טוב לבבו בנבואת משה, יותר מכמה מעלות שהיו לאהרן מצד כהונתו. והתשובה בזה, שכבר הודיעונו רבותינו ז"ל (סנהדרין צ א) שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, כמו ששינינו במשנתנו וכן לענין הטובה (סוטה ט ב). ורצה זה השם יתברך כדי שתתיישב ענין ההשגחה בלב בני האדם, כי אם לא יבא הגמול הטוב (ולא יהיה) [בענין שהיה] הפעל הטוב, אפשר שיהיה זה נתלה במקרה ובמנהגו של עולם, אבל כאשר יבא הגמול באותו ענין בעצמו שהיה הפעל הטוב, אז יודע כי זה בהשגחה מהשם יתברך ובכונה ממנו לשלם טוב לטובים. ולכן יחסו ז"ל זה הגמול לאהרן תחת זה הפעל יותר מכמה מעלות טובות שהיו בכהונה גדולה, שהוא מורה שלא זכה אהרן לזאת המעלה, כי אם לגמול מזה הפעל.

כי דבר ידוע הוא שעל ידי החשן היה נודע ענין העתידות, וזה לא היה ראוי שיהיה מגיע לחלקו של אהרן, כי הודעת העתידות הוא דבר ראוי לנביא לא לכהן, כי כמו שמענין הנביא הוא הגדת העתידות לא ענין העבודות כלל, כן מענין הכהן מעשה העבודות לא הגדת העתידות.

ושמא תאמר שכיון שרצה השם יתברך שיהיה כהן גדול משמש בשמונה כלים אשר החשן מכללם, זכה אהרן לזאת המעלה מצד כהונתו, אין הענין כן, כי החשן אינו מגיד העתידות מצד היותו חשן לבד, אבל מצד האורים והתומים שהיו בין כפליו שלא היו מכלל בגדיו, והראיה עוד בזה שהאורים והתומים לא הוזכרו כאן בסדר ואלה פקודי במעשה הבגדים כלל כמו שכתב הרמב"ן ז"ל (שמות כח ל), כי אמר (שם לט ח) ויעש את החשן, ולא אמר ויעש את האורים ואת התומים, כי לא היה זה ממעשה האומנים כלל, אבל משה לבדו נצטווה בדבר כמו שנאמר בפרשת ואתה תצוה (שם כח ל) ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים, וכן עשה כמו שאמר בפרשת צו (ויקרא ח ח) ויתן אל החשן את האורים ואת התומים, הנה כל זה מורה שאין ענין אורים ותומים מכלל בגדי כהונה, ואם כן למה זכה בו אהרן.

לפיכך דרשו רבותינו ז"ל שזכה לגמול טוב באותו ענין בעצמו שהראה טוב לבבו, שעם היותו קודם למשה בנבואה לא נתקנא בו כשנבחר לנביא, ולפיכך זיכהו השם יתברך בחלק הנכבד בהגדת העתידות, אף על פי שלא היה ראוי לעניני הכהונה, אבל מאשר לא נתקנא בנבואת משה זכה בהודעת העתידות [באופן] שוה לנבואה או יותר ממנה, שכבר הודיעונו רבותינו ז"ל בפרק בא לו כהן גדול (יומא עג ב) שהעתידות הנודעות על ידי אורים ותומים מחוייבות יותר מהידועות בנבואה. אמרו שם אף על פי שגזירת הנביא חוזרת, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, שנאמר (במדבר כז כא) ושאל לו במשפט האורים לפני ה', מה משפט אינו חוזר אף גזירת אורים ותומים אינה חוזרת. הנה שזכה אהרן למדרגה גדולה קרובה למדרגת הנבואה, ולא עוד אלא שזכה בה לו ולזרעו, וכל זה בשכר שנתעסק עם משה רבינו ע"ה בענין יציאת מצרים ולא נתקנא במשה.

*מספר משכן ה', פלדהיים
2002